

BİR GURLU SİKKEİ

Ali ALTAY*

Gur, Afganistan'ın batısında, Helmand Vadisi, Hari Rud Vadisi ve Bamyan arasında (Herat civarında) dağlık bir vilayettir. Burada bugün dil bakımından İranlılaşmış olan Türk ve Moğol asıllı bir halk yaşamaktadır. Bölge önce Sasaniler'in, 1011 yılından itibaren de Gazneliler'in idaresine girmiştir. 1216 yılında Harizimsahlardan tarafından zapt olunmuştur. Kısa bir süre sonra, 1220 yılında Moğollar'ın istilasına uğramış ve başkent Firuzkuh, Moğollar tarafından tahrip edilmiştir...Mahmut ibn-i Velid'in yazdığına göre, Gur bölgesindeki bu kabile XIV. yüzyıla kadar Türklük karakterini ve Hindistan Gurileri'nin, Herat Gurileri'nin, ve Herat Kentleri'nin çekindeğini teşkil etmiştir. Bu üç hanedan tarihe geçmiş ünlü Türk sülaleleridir... Tamamen Türkler'in yaşadığı Gur bölgesi daha sonra İranlılaşmış ve Gur adı da kaybolmuştur¹.

Türkiye'de bu güne kadar herhangi bir Gurlu sikkesi yayınlanmamıştır. Makale konusu olan, 31,1x1 mm ölçülerinde ve 4,95 gr. ağırlığındaki sikke², bizlerce pek bilinmeyen Gur ve Gurlu³ tarihi açısından önem taşımaktadır.

Sikkede adı ve lakabı okunan Muizzüddin ebu'l- Muzaffer Muhammed bin Sam (7-1206), Gurlu Şanzabani beylerinin dördüncüsüdür. Ağabeyi Gıyaseddin'in 1202'de ölümünden sonra Muhammed devletin başına geçmiştir. Bir Hindistan seferinden Gazne'ye dönüşünde, İndus Irmağı kıyısında

İsmaili Rafiziler veya Hokerlar tarafından öldürülmüştür⁴.

Sikkenin ön yüzünde adı okunan kişi ise Abbasi halifelerinden ebu'l-Abbas Ahmed el-Nasır li-dini'l-lah'tır (1180- 1225)⁵.

Sikkenin ön yüzünde, çift dörtgen çerçeve ve içerisinde:

"(La) İlahe İlla'l-lah/ Muhammedun resulu'l-lah/ en-Nasiru li-dini'l-lah/ emiru'l-Müminin"⁶

Çevresinde, üstte sola doğru: "...(el)zi erse(le) resulehu bil-hüda... el-hakk li yüz(-hırahı)... " ifadesi okunmaktadır.

Çizim: 1

Çizim: 2

Resim: 1

Ayetin tamamı şu şöyledir:

"huve'l-lezi ersele resulehu bil-huda ve dini'l-hakk li yuzhirahu ala'd-dini küllihi ve lev kerihel-müşrikun."⁷

Arka yüzünde; "es-Sultanu'l-azam/ mu-izü'd-Dünya ve/ d-Din ebu'l- Muzaffer / Muhammed bin Sam,"⁸

Çevresinde, altta; ...(Ga)zne fi şuhuri, ifadesi okunmaktadır

Genelde, İslâmî sikkelerde dış tarafta sikkenin basıldığı yer, sonra da basım senesi yazılıdır.

Aynı dönemde hüküm sürmelerine binaen örnek vermek gerekirse, Anadolu Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in (1204-1210) Malatya basımlı sikkesinin arka yüzünde; "Duribe haza'd-Dinaru bi medineti Malatya sene selase ve sitte mie"⁹(603) ifadesi bulunmaktadır.

Bundan hareketle, "fi şuhuri"¹⁰ kelimesinden önceki kelimenin bir şehir ismi olması gerekir. Okunabilen harflerden de bu şehrin Gazne¹¹ olduğu hükmüne varılmaktadır.

Muhammed bin Sam'ın da hükümdarlık süresini göz önüne alarak, sikkenin dış çerçevesinde şuna benzer bir ifade yer alıyor diyebiliriz.

Duribe haza'd-Dinaru/ bi Gazne fi şuhuri/ seneti tisa tisin/ hamse mie (599)¹²

SONUÇ

Unvan ve isimlerin net okunmasından ve Muizü'd-din ebul Muzaffer Muhammed bin Sam'ın hükümdarlık süresi ile, Abbasi halifesi ebu'l-Abbas Ahmed el- Nasır li-dini'l-lah'ın hilafet sürelerinin birbirleriyle uyumluluğu göz önünde bulundurularak, karşılaştırmalı inceleme ve tespitler yapmaya gerek duyulmayacak netlikte makale konusu bu sikkenin bir Gurlu sikkesi olduğu sonucuna varılmaktadır.

Resim: 2

SUMMARY

Gur is a mountainous province located on the west of Afghanistan between the Helmand valley and Bamyan (near Herat). There live a people of Turkish and Mongolian origin that has become Iranian in terms of language. The region was first governed by the Sassanids and then the Gazneliler since 1011. In 1216, the Harizimshahs had control over the region. After a short time, it was invaded by the Mongols and the capital Firuzkuh was destroyed. According to the scripts of Mahmud Ibn-i Velid, the tribe in Gur formed the essence of Turkish character, the Hindu and Herat Guri and Herat Kerts until XIV. century. These three dynasties were the famous Turkish progenies who made history. The Gur region where only the Turks lived were later become Iranian and the name of Gur disappeared.

No coin of Gur have been displayed in Turkey so far. The coin which is the subject of the article bears importance in regard to the Gur and Guric history.

Muizü'd-din ebu'l-Muzaffer Mohammed bin Sam (?-1206) is the fourth Guric Shanzabane king whose name and nickname are written on the coin. After his brother Agabeyi Gıyaseddin died in 1202, Mohammed became the head of the state. Then, he was killed along the Indus River by either Rafizis or Khokars while he was coming back from India.

The person whose name is written on the front side of the coin is Ebu'l Abbas Ahmed el-Nasır li-dini'l-lah (1180-1225), an Abbaside caliph.

The consistency of caliphate between Muiziddin ebu'l Muazzam Mohammed bin Sam and an Abbaside caliph ebu'l-Abbas Ahmed el-Nasır li-dini'l-lah leaves no doubt about the name Sam which is hardly readable.

On the front side of the coin, in a quadrangle the scripts of "La ilahe illallah / Mohammedun resulullah / en-Nasiru li-dini'l-lah / emirul-Müminin"; around the quadrangle at

the top from right to left "Ersele resulehu bil-hüda (ve dini)l-hakk li yuz (hıra ala'd-dini küllehu...)" ; on the back side "es-Sultannull azam / muizü'd-Dünya ve' / d-Din ebu'l-Muzaffer / Mohammed bin Sam" ; at the bottom "Edrabehu fi Lahor" can be read.

NOTLAR

- * Ali ALTAY, Filolog, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Müzeleri Müdürlüğü, II. TBMM Binası Ulus / ANKARA
- 1 "Gur". *Meydan Larousse*, C. 8, s. 197.
- 2 İsmail Ahmet Erdoğan Koleksiyonu, KSCM Koleksiyoneri Envanter No: 9.
- 3 Guriler veya Gurlular, Afganistan'da hüküm süren hanedan. Guri soyunun bugün için bilinen tarihi, Saffariler zamanında Yakub bin Leys'in Zemindaver ve Bust taraflarını hâkimiyeti altına aldığı yıllarla başlar. O zamanlar Gur dağlık bölgesinde Guri adlı bir melik hüküm sürmektedir. Bölge halkı henüz Müslüman olmamıştır. Gazneli Mahmut bu bölgeye saldırdığı zaman (1009) bölgenin yönetimi Muhammed adlı Müslüman olmayan birinin elinde bulunmaktadır...
- "Gurlular", *Meydan Larousse*, C. 8, s. 199.
- 4 "Muhammed bin Sam", *Meydan Larousse*, C. 14, s. 202.
- 5 Nasır (li Dinillah ebu'l Abbas Ahmed), otuz dördüncü Abbasi halifesi (1180-1225), Annesi Türk olan Nasır, Abbasisler'in son devrinde en güçlü halifeydi. *Meydan Larousse*, C. 14, s. 400.
- 6 Allah'tan başka ilah yoktur / Muhammed Allah'ın Resulüdür / en-Nasiru li-Dini'llah/ Müminlerin Emiri.
- 7 "O, müşrikler hoşlanmasa da dinini bütün dinlere üstün kılmak için resulünü hidayet ve hak din ile gönderendir." *Kuran-ı Kerim*, Sure 9, Ayet 33.

⁸ En Büyük Sultan, dünyanın ve dinin izzetli ikramkarı, zafer sahibi, Muhammed bin Sam.

⁹ İbrahim Artuk - Cevriye Artuk, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu*, c. 1, s.356, no.1083.

¹⁰ "...aylarında..."

¹¹ 1157'de B. Selçuklu İmparatorluğu'nun kolu kapatılınca, Gazneliler'in başkenti, Lahora nakledildi. Bundan sonra mem-

leketin her tarafında yaşayan Gurlular isyan ederek, 1161'de Gazne'yi ele geçirdiler. Nihayet, son Gazne hükümdarı Hüsrev Melik tahttan indirilince (1187), Gazne Devleti son buldu. Yerine kurulan Gurlular, 1214 yılına kadar hâkimiyetlerini devam ettirdiler. "Gazneliler", *Tercüman Türk ve İslam Ansiklopedisi*, C 3, S. 376.

¹² "Bu dinar Gazne'de beş yüz doksan dokuz senesi aylarında basılmıştır."